

Názov predmetu: Črpák svorový
Evidenčné číslo: E-2396
Prírastkové číslo: SV-1961/641
Dátum získania: 1961
Rozmery: priemer 12 cm, výška 15 cm
Datovanie: prvá polovica 20. storočia
Materiál: svor, drevo hruškové,
mosadzný plech
Výrobca: Jozef Lenhart z Bojníc

Pôvodne sa črpáky používali na naberanie – čerpanie tekutiny, teda odtiaľ aj ich pomenovanie. Slúžili najmä na salašoch a valasi ich používali na pitie mlieka alebo žinčice. Nádobky zhotovovali samotní valasi a stáli poukladané v radoch pod stropom alebo nad dverami či zavesené na stenách koliby. Medzi črpákmi z jednotlivých slovenských regiónov sa objavujú rozdielnosti a na základe týchto špecifík sa dajú vymedziť základné typy, pričom aj medzi nimi sa nájdu niektoré charakteristické odlišnosti v konštrukcii a výzdobe. Podľa špecifických prvkov je možné stanoviť: typ východoslovenský, označovaný aj ako gemerský, ktorý je konštrukčne najjednoduchší a je zhotovený z jedného kusa dreva. Konštrukčne zložitejší je severoslovenský typ označovaný aj ako liptovský, ktorý sa skladá z troch častí – vlastná nádoba črpáka, dno nádobky a ucho, ktoré sa k okraju nádoby prichytáva rybinovým spojom. Podobný k nemu je stredoslovenský typ, ktorý má tiež tri časti, ale ucho je k nádobe pripevnené zúbkom a kovovou obručou z medeného alebo mosadzného plechu. Tomuto typu sa zvykne hovoriť aj detviansky.

Aby črpák, čo najdlhšie vydržal, nádobka musela byť z kvalitného dreva, najčastejšie z javora. Z guľatého klátika alebo z narúbaných polien sa vyrábali nádobky, ktoré museli znášať nielen teplotné rozdiely, ale vydržať aj prenášanie

určitého objemu tekutiny. Pri vyrezávaní črpáka z polena sa vnútorná strana využívala na zhotovenie ucha a vonkajšia oblasť na samotnú nádobu. Pri výrobe črpáka z klátika sa najskôr vyvŕtalo nebožiecom zopár dier cez celý klátik a pomocou dláta sa otvory postupne rozširovali. Na celkovú úpravu nádoby sa používal nožík. Niekedy sa vnútro klátika nechávalo vyhniť (takéto vyhnuté vnútro sa vyberalo a práca sa dokončila znova nožom) alebo na Liptove sa používala aj ďalšia technika, pri ktorej z väčšieho klátika dreva nasiaknutého jarnou miazgou vyrážali nádobu menším klátikom. Na záverečné opracovanie črpáka aj v tomto prípade použili nožíky.

Na dno sa používalo mäkké drevo, najčastejšie smrekové. Pred tým, ako sa dno vsadilo, sa musela nádoba prevariť vo vode, aby sa roztiahla a dno sa dalo ľahšie vsadiť. Po vyschnutí by malo byť dno vodotesné. V ojedinelých prípadoch sa do zárezu vkladala okrúhla šnúrka alebo špagátik.

Ucho črpáka muselo byť takisto pevné, aby vydržalo prenášanie celej tiaže nádoby, a odolávať museli aj miesta spojov. Preto sa ucho vyrábalo z tvrdšieho dreva listnatých stromov (niekedy sa použila aj hruška lebo slivka či čerešňa).

Dávna technika zhotovovania črpákov sa spája so svorom (svor, svorik, svôr), z ktorého je i prezentovaná muzeália. Svor vzniká z ihličnatého stromu, najčastejšie z jedle, po spílení alebo pri zlomení kmeňa stromčeka. Stromček – jedlička akoby sa nechcela vzdať svojho života a rastie ďalej. Všetka miazga stromu sa sústreďuje po obvode vyhnívajúceho pňa. Stred pňa vyhníva viac rokov (vraj bača, ktorý takýto strom odpílil, zvykol pník zahrabať, a ten potom zdedil jeho vnuk) a po jeho obvode sa hromadí zdravé drevo. Húžva dreva dáva nádobkám dostatočnú pevnosť a pružnosť a mramorovitá kresba letokruhov odlišuje svorové črpáky od tých obyčajných, dlabaných. Svor sa používal na výrobu črpákov stredoslovenského typu a osobitosťou vynikajú črpáky majstra Jozefa Lenharta z Bojníc.

